

çinde Arap Birliği (1969), İslâm Konferansı Teşkilâtı, Râbitatü'l-âlemi'l-İslâmî, Körfez İşbirliği Konseyi ve Milletlerarası İslâm Hilâl Komitesi sayılabilir.

Eğitim ve Öğretim. Kral Abdülazîz çölde kurduğu yerleşim yerlerine dinî eğitim veren "mutavvi" adlı öğreticiler, bedevîlere de seyyar hoca ve imamlar tayin etti; düzenli eğitime ise Hicaz'ın Necid ile birleştirilmesinden sonra geçebildi. Abdülazîz, Hicaz'a hâkim olunca bölgedeki mevcut medreselerin ve diğer eğitim kurumlarının Vehhâbî öğretisine göre yapılandırılmasını istedi. Mekke'de kendi oğullarının ve ileri gelenlerin çocuklarının eğitimi için modern bir okul açtı. Ardından Riyad'a taşınan bu okul daima kralın gözetimi altındaydı. 1927'den sonra maarif idaresi hayata geçirilerek ülke düzeyinde eğitimin birleştirilmesi amaçlandı. Bu kurum başlangıçta eğitim geleneği olan Mekke ve Medine'de hızlı, Riyad ve çevresinde daha yavaş yayıldı. 1936'da Hicaz'da çeşitli seviyede on sekiz okul bulunmaktaydı. Düzenli eğitim kurumları ülke düzeyinde 1937'den sonra hayata geçirilebildi, bunların çoğu ilkökul düzeyinde okullardı. Lise ve meslek okulları ise daha geç açıldı. 1954'te maarif idaresinin bakanlığa dönüştürülmesi ve petrol gelirlerine bağlı olarak kaynakların artması eğitime yeni bir ivme kazandı. Üniversite düzeyindeki eğitim, 1930'lu yıllardan itibaren ihtiyaç duyulan alanlarda yurt dışına öğrenci gönderilmek suretiyle başlatıldı. Mekke'de açılan bir hazırlık okulunda kısa bir eğitimden geçirilen öğrencilerin büyük çoğunluğu başlangıçta Mısır'a giderken daha sonra ihtiyaca göre diğer ülkelere de gönderilmeye başlandı. 1932-1933'te sınırlı sayıda da olsa mühendislik, tıp ve pilotluk eğitimi için Türkiye'ye öğrenci gönderildi. Suudi Arabistan, Amerika ve Avrupa üniversitelerine öğrenci yollamayı günümüzde de sürdürmektedir.

Her düzeydeki eğitimin erkek ve kızlara ayrı ayrı verildiği ülkede ilk ve orta öğrenim düzeyindeki erkek öğrencilerin devam ettiği okullar Eğitim Bakanlığı'na, kız okulları Kız Eğitimi Bakanlığı'na bağlıdır. Ülkede her düzeyde eğitim kurumu bulunmasına rağmen kızların gidebileceği dallar eğitim ve sağlık gibi alanlarla sınırlı bulunmaktadır. Meslekî ve teknik okullar için ayrı bir kuruluş bulunmakla birlikte bu okullar ülke ihtiyacını karşılayacak nitelikte değildir. Ayrıca Muhammed b. Suûd Üniversitesi'nin denetiminde ülke çapında eğitim veren fen liseleri bulunmakta-

dır. Okuma yazma oranı erkeklerde % 85, kadınlarda % 79'dur.

Suudi Arabistan'da ilk üniversite 1957'de Melik Suûd adıyla açıldı, bunu 1961'de Medine'de kurulan İslâm Üniversitesi takip etti. 1974'te İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi, 1975'te Melik Fehd Petrol Üniversitesi, 1981'de Mekke'de Ümmü'l-kurâ Üniversitesi açıldı. Kız Öğrenim Yüksek Bakanlığı'nın denetiminde bu üniversitelere bağlı, kızlara ait on üç fakülte bulunmaktadır. Son yıllarda üniversite sayısı on altıya ulaştı. Üniversiteler Yüksek Öğretim Bakanlığı tarafından idare edilmektedir. Bugüne kadar üniversitelerden yaklaşık 150.000 öğrenci mezun oldu. Üniversitelerde görev yapan 13-14.000 öğretim üyesinin yarısı yabancılardan oluşmaktadır. Kral Fehd b. Abdülazîz döneminde eğitime bütçeden daha fazla pay ayrılmaya başlandı. Bugün eğitime ayrılan pay gayri sâfi millî hâsılanın % 7'sini oluşturmaktadır. Kral Abdullah'ın 2005'te başlatığı eğitim seferberliği çerçevesinde üniversitelere yatırım yapılmaya başlandı. Ayrıca binlerce öğrenci burslu olarak yurt dışına gönderildi.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Dahiliye, nr. 1537, 1735, 6716; BA, İrade-Mesâil-i Mühimme, nr. 1800, 1802, 2067; BA, A.DVN, NMH, nr. 17/7; BA, MV, nr. 236/55; BA, DH-ŞFR, nr. 47-290; Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, nr. 030/10/01/02/32/71/16; nr. 030/13/02/35/28/17; nr. 030/10/01/02/33/2/5; *Necid Kitası Meselesi*, İstanbul 1334, tür.yer.; Hüseyin Hüsnü, *Necid Kitasının Ahvâl-i Umûmiyesi*, İstanbul 1337, tür.yer.; M. M. Fetih, *Necid el-İhvan Fırkası veya Bugünkü Vehhâbîlik*, Ankara 1340, s. 18-49; G. Lenczowski, *The Middle East in World Affairs*, New York 1952, s. 339-357; W. Yale, *The Near East*, Michigan 1958, s. 351-364; R. B. Winder, *Saudi Arabia in the Nineteenth Century*, New York 1965, s. 274-278; Briton C. Busch, *Britain, India, and the Arabs: 1914-1921*, Berkeley 1971, s. 215-266; Abdülazîz Abdülganî İbrâhîm, *es-Selâm el-Bitrânî fi'l-Hâlici'l-Arabî: 1899-1947*, Riyad 1981, s. 234-236; Emîn er-Reyhânî, *Necid ve mülhakâtüh*, Riyad 1981, s. 59-120; L. McLoughlin, *İbn Saud: Founder of Saudi Arabia*, London 1993, tür.yer.; A. Vasiliev, *Târîhu'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye*, Beyrut 1995, s. 351-377; İbrâhîm Fâsih b. Sıbgatullah el-Haydarî el-Bağdâdî, *'Unvânü'l-mecd fi beyânî ahvâlî Bağdâd ve'l-Başra ve Necd*, London 1998, s. 211-230; Zekerîya Kurşun, *Necid ve Ah-sa'da Osmanlı Hakimiyeti: Vehhâbî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara 1998, tür.yer.; Abdullah Sâlih el-Useymin, *Târîhu'l-memleketi'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye*, Riyad 1999, tür.yer.; Muhammed b. Abdullah es-Selmân, *et-Ta'lim fi 'ahdi'l-Melik 'Abdîl'azîz*, Riyad 1419/1999, tür.yer.; M. Abdullah es-Semmârî - Nâsir b. Muhammed el-Cüheyri, *el-Memleketü'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye fi 'ahdi'l-Hâdimi'l-Haremeyni's-şerîfeyn el-Melik Fehd b. 'Abdîl'azîz Âlû Su'ûd*, Riyad 2002, s. 80-88; Medavî er-Reşid,

Târîhu'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye beyne'l-kadîm ve'l-hâdîs, Beyrut 2002, tür.yer.; a.mlf., "Durable and Non-Durable Dynasties: The Rashidis and Sa'udis in Central Arabia", *BSMES*, XIX/2 (1992), s. 144-158; A. Musil, *Âlû Su'ûd: Dirâse fi'd-devleti's-Su'ûdiyye* (trc. Saîd b. Fâyiz İbrâhîm Saîd), Beyrut 2003, s. 121-155; Kerîm Talâl er-Rikâbî, *et-Tetavvürâtü's-siyâsiyyetü'd-dâhiliyye fi Necd*, Beyrut 1425/2004, s. 177-223; R. Baker, *Memleketü'l-Hicâz eş-Şurâ' beyne's-Şerîf Hüseyin ve Âli Su'ûd* (trc. Sâdik Abdu Ali er-Rikâbî), Amman 2004, tür.yer.; D. Silverfarb, "The Anglo Najd Treaty of December 1915", *MES*, XVI/3 (1980), s. 167-177; J. Goldberg, "The 1913 Saudi Occupation of Hassa Reconsidered", *a.e.*, XVIII/1 (1982), s. 21-29; a.mlf., "Captain Shakespear and Ibn Saud: A Balanced Reappraisal", *a.e.*, XXII/1 (1986), s. 74-88; J. Kostiner, "On Instruments and their Designers: The Ikhan of Najd and the Emergence of the Saudi State", *a.e.*, XXIV/3 (1988), s. 298-323; Muhammed b. Sa'd eş-Şüveyrî, "ed-Dîrîyye 'âsimetü'd-devleti's-Su'ûdiyyeti'l-ülâ mekânethi's-siyâsiyye ve't-târîhiyye ve'l-hâdîsiyye", *ed-Dâre*, XXII/4, Riyad 1417/1997, s. 5-25; J. Kostiner, "al-Su'ûdiyya, al-Mamlaka al-'Arabiyya", *El²* (İng.), IX, 905-908.

ZEKERİYA KURŞUN

SUÛDÎ MEHMED EFENDİ

(bk. MEHMED SUÛDÎ EFENDİ).

SUÛDÎLER

(آل سعود)

Bugünkü Suûdî krallarının mensup olduğu hânedan.

Klasik kaynaklarda Adnânîler'den Aneze'ye mensup bir kol olarak zikredilir. Buna göre ailenin nesebi Aneze kabilesinin Mesâilîh koluna dayanır. Ancak son yıllarda ailenin de bizzat benimsediği ve literatüre giren görüşe göre soylarının Aneze ile kesişmekle birlikte Benî Hanîfe kabilesinden geldiği belirtilir. Şu anda kullanılan Âl-i Suûd ismi, Suûd b. Muhammed b. Mukrin b. Merhan'dan gelir. O da bugünkü Suudi Arabistan'ın doğusunda Katîf yakınlarında Duru' bölgesinde yaşayan ve Benî Hanîfe kabilelerinden olan Bekir b. Vâil ailesinden Mânî' b. Rebîa el-Müreydî soyundandır.

Suûdîler'in atası kabul edilen Mânî' b. Rebîa el-Müreydî dönemine kadar aile hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Sınırlı da olsa bazı kaynaklarda zikredildiğine göre Mânî' el-Müreydî'nin bugünkü Riyad yakınlarında Hacrû'l-yemâme (Ârîz) bölgesinde İbn Dir' adında bir akrabası bulunmaktaydı. Kendisi bölgede nüfuz sahibiydi. Aralarında cereyan eden haberleşme üzerine İbn Dir', Mânî' el-Mürey-

di'yi aile fertleriyle birlikte Katîf taraflarından kendi bölgesine davet etti. Bu davetin sebebi ve kesin tarihi bilinmemekte, ancak XV. yüzyıl ortalarında olduğu kabul edilmektedir. İbn Dir', daveti kabul ederek bölgeye gelen aileye yerleşmeleri için bugünkü Riyad yakınlarında bulunan Müleyyebid ve Asîbe mevkillerini verdi. Buralara yerleşen aile, geldikleri yere (Duru') veya yeri kendilerine tahsis eden İbn Dir'a nisbetle bölgeyi Dir'îye adıyla andı. Çöl içinde suyu bol ve ziraata elverişli, oldukça müstahkem bir yer olan Dir'îye, diğer kabilelere göre yerleşik hayata daha fazla alışık olan yeni sakinleri tarafından kısa zamanda imar edilerek küçük bir şehir haline getirildi. Çöl geleneklerinin ve bedevî kültürünün egemen olduğu Dir'îye'yi Müreydî ailesinden gelen emîrler idare etmeye başladı. Ancak aile içinde daima emirliği ele geçirme mücadelesi vardı. XVIII. yüzyılın başlarında Dir'îye, Rebî İbn Mânî'nin idaresinde idi. Fakat oğlu Mûsâ babasına isyan ederek yönetimi ele geçirdi. İbn Dir'in kendilerine ayırdığı bölgelerin etrafında Benî Hanîfe'ye mensup Âl-i Yezîd kabilesi de hüküm sürüyordu ve onlarla da aralarında baştan beri süregelen kabile kavgaları yaşanmaktaydı. Mûsâ b. Rebî emîr olduktan sonra Âl-i Yezîd ile mücadeleye girişerek onları yenilgiye uğrattı ve nüfuzunu daha da genişletti. Onun ölümünün ardından sırasıyla oğulları İbrâhîm ve Merhan idareci oldu. Merhan b. Mûsâ'nın Rebîa ve Mukrin adında iki oğlu vardı. Daha sonra kabile bunlardan gelen iki ayrı kola ayrıldı. Rebîa'nın kolundan gelenlere Âl-i Vatabân, Mukrin'in kolundan gelenlere Âl-i Mukrin denildi. Suudi Arabistan'ın kurucusu olan bugünkü Suûdîler ikinci koldan gelmektedir.

Dir'îye bölgesi Âl-i Vatabân kolundan gelen emîrlerin kontrolünde iken bölgenin idaresi ilk defa kabilenin diğer koluna (Âl-i Mukrin), 1132'de (1720) Suûd b. Muhammed b. Mukrin zamanında geçti ve onun ölümüne kadar (1725) devam etti. Ardından emirlik tekrar Âl-i Vatabân kolundan gelen Zeyd b. Merhan tarafından ele geçirildi ve onun emirliği de iki yıla yakın sürdü. Suûd b. Muhammed b. Mukrin'in ölümünden sonra emirlik Zeyd b. Merhan'ın eline geçtiyse de Suûd b. Muhammed'in oğlu Muhammed emirliği tekrar aldı (1727) ve bundan sonra Dir'îye'nin idaresi onun soyundan gelen emirlere intikal etti. Bu da Suudi Arabistan'ın kuruluşuna giden yolu açtı.

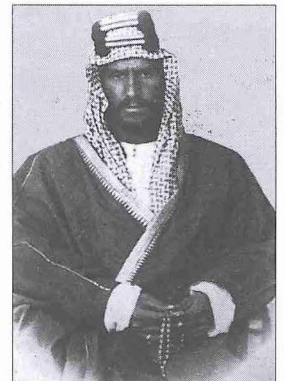
Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılın başlarından itibaren her ne kadar tedricî bir şekilde merkezî gücünü bütün Arap yarımada-

сында hissettirdiyse de geniş çöllerde dolaşan bedevîlerle yine çöldeki vahalar da yaşayan yerleşik grupların geleneksel idarelerine zorunlu olmadıkça müdahalede bulunmamıştı. Dönemin en güçlü müslüman devleti olduğundan Mekke şerifleriyle birlikte genel olarak bütün Araplar onlara tâbiiliklerini arzetmişlerdi. Esasen Hicaz ve ona bağlı kabul edilen merkezî Arabistan daha önceki siyasî yapılarıyla Osmanlı topraklarına katıldığı için eski idarecileri olan Mekke şeriflerinin yönetimine bırakılmıştı. Hatta Mekke şeriflerinin temel görevi Mekke'yi ve bedevî kabileleri idare etmektir. Ancak Osmanlı Devleti Cidde, Bağdat, Şam gibi yerlere merkezden tayin ettiği beylerbeyi veya valilerle bu geleneksel idareyi uzaktan kontrol altında tutmayı ihmal etmiyordu. XVIII. yüzyılın başına gelindiğinde Osmanlı Devleti merkezî kontrolünü yavaş yavaş kaybetmeye başladı. Merkezî otoritenin zayıflaması bedevî Araplar arasında mücadeleyi arttırdı. Çölün her tarafında birbirleriyle kavgalı zayıf emirlikler hükümlan olmaya başladı. Ayrıca Orta Arabistan'daki bedevî kültürünün İslâm dininden hayli uzak olması ve yaygın cehalet bölgede dinî karmaşanın da yaşanmasına yol açıyordu. Muhammed b. Suûd'un idareyi ele geçirmesi tam bu döneme rastlar. Bu karmaşa içinde halkı çiftçi, küçük tüccar, zanaatkar, az sayıda ulemâ ve kölelerden oluşan Dir'îye emirliğini elinde tutma gayreti güderken eline bulunmaz bir fırsat geçti.

Necid bölgesinde Benî Temîm kabilesinden bir ulemâ ailesine mensup olan Muhammed b. Abdülvehhâb'ın (ö. 1792) Vehhâbîlik olarak adlandırılan dinî hareketi Dir'îye'de destek buldu. Baskılar karşısında Muhammed b. Abdülvehhâb, Dir'îye'deki öğrencileriyle irtibata geçerek oraya iltica edince Muhammed b. Suûd başlangıçta birtakım tereddütler geçirdiyse de kardeşleri ve karısının ısrarıyla ona sahip çıktı. İki taraf arasında 1157 (1744) veya 1158 (1745) yılında yapılan ve Dir'îye ittifakı diye bilinen anlaşmadan sonra Suûd ailesi için yeni bir tarih başlamış oldu. Muhammed b. Suûd'un Dir'îye sınırlarını aşmayan nüfuzu Muhammed b. Abdülvehhâb'ın fikirleri sayesinde yayıldı. Muhammed b. Suûd, onun fikri olan bid'atlarla savaşmak adına civardaki kabile ve yerleşim yerlerine cihad açarak nüfuz alanını büyüttü. Bu da Dir'îye Emirliği'nin ekonomik anlamda zenginleşmesi demektir. Nitekim modern Suûdî kaynakları bu tarihi birinci Suûdî Devleti'nin başlangıcı diye kabul eder. Muhammed b. Suûd'dan sonra oğlu Abdülazîz b. Suûd ve

torunu Suûd b. Abdülazîz zamanında emirlik büyük bir gelişme gösterip nüfuz alanlarını genişletti. Kabilevî olmaktan ziyade dinî bir nitelik taşıyan yeni emirliğin kurucusuna imam lakabı verildi ve daha sonra bu gelenek sürdürüldü. Bu sayede Necid kabilelerinin hemen tamamı itaat altına alındı, çölde tam bir güvenlik sağlandı. 1765'e kadar emirliği devam eden İmam Muhammed b. Suûd, Osmanlı Devleti'nin tepkisinden çekindiği için Irak ve Hicaz bölgelerine pek fazla yanaşmadı. Diğer taraftan Osmanlı Devleti 1750'lerden itibaren Bağdat ve Basra yöneticileriyle Mekke şeriflerini uyarak (BA, Cevdet-Dahiliye, nr. 6716) Vehhâbîliği benimsemiş olan Suûdîler'in faaliyetlerinin önlenmesini istedi. Muhammed b. Suûd'un ölümünden sonra oğlu Abdülazîz emîr oldu (1765). İlk iş olarak da kuzeye doğru yöneldi. Babasından daha muhteris ve Muhammed b. Abdülvehhâb'ın öğretilerine sıkıca bağlı olan Abdülazîz bir taraftan denize çıkış yolu olan Lahsâ'ya, diğer taraftan Hicaz'a gözünü dikti. Bu bilgilerin İstanbul'a ulaşması üzerine Bağdat ve Basra Valisi Ömer Paşa şiddetle uyarıldı (BA, MD, nr. 164, s. 206). Ancak Abdülazîz'in yaptığı ittifaklar sayesinde 1198'de (1784) Lahsâ'nın güneyindeki bir mevkiye yerleşmesi engellenemedi. Bu tarihten sonra Osmanlı Devleti ile isyancı (belgelerde hâricî) kabul edilen ve kabilelerden oluşan Suûd müttefik güçleri karşı karşıya geldi. Lahsâ'nın kuzeyinde Osmanlı askerlerinin desteklediği Müntefik aşiretiyle giriştiği mücadelede galip gelen Abdülazîz hâkimiyet alanını genişleterek Lahsâ'nın limanı olan Uceyr'e kadar ulaştı.

Suûdîler'in Arap yarımadasındaki esas yayılmaları ve hâkimiyetlerini genişletmeleri İmam Suûd b. Abdülazîz zamanında (1803-1814) gerçekleşti. Civarındaki kabileler ve hatta Osmanlı Devleti'nin mahallî yöneticilerinin hâkimiyet alanları aleyhinde sürekli genişleyen Suûdî etkisi Bağdat, Lahsâ ve Hicaz sınırlarına dayandı. Osman-

Abdülazîz
b. Suûd
gençlik
yıllarında

SUÛDİLER

lı Devleti özellikle Şam ve Bağdat valileri var-
sısıyla bu genişlemeyi durdurmaya çalış-
tı. Mekke şeriflerinin politikaları ve özellik-
le Vehhâbîler'i hacdan menetmeleri veya
şartlı kabul etmeleri problemin dinî bir ci-
had haline dönüşmesine yol açtı. Napol-
yon'un 1798'de beklenmedik bir şekilde
Mısır'ı işgal etmesi ve bunun ardından or-
taya çıkan meseleler Suûdîler'in işine ya-
radı. 1803'te Hicaz'a karşı giriştikleri işgal
hareketi engellenmekle birlikte 1806'da
Mekke ve Medine'yi ele geçirmelerine en-
gel olunamadı. Suûdîler'in (Vehhâbîler) Ha-
remeyn'i işgalleri III. Selim'in halifelik ve
saltanat prestijini de sarstı.

II. Mahmud tahta geçtikten sonra bu
meseleyi Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya
havale etmek zorunda kaldı. Mehmed Ali
Paşa, Suûdîler üzerine birçok askerî sefer
düzenledi. 1811'de oğlu Ahmed Tosun Pa-
şa 1812'de Hazinekar Ahmed Paşa kuman-
dasında orduları Hicaz'a sevketti ve Hi-
caz'ın tahliyesine çalıştı. Gönderilen kuv-
vetler 1813'te Suûdîler'i Hicaz'dan çıkara-
rak eski vatanlarına sürdü. Aynı yıl Meh-
med Ali Paşa da bir kısım kuvvetlerle Hi-
caz'a gelerek bazı düzenlemeler yaptı. Ah-
med Tosun Paşa, 1813-1814 yılları boyun-
ca Necid taraflarındaki Suûdîler'e karşı as-
kerî seferler düzenlediyse de başarılı ola-
madı. Bu arada İmam Suûd b. Abdülazîz
1814 yılı Mayıs başlarında vefat etti ve
yerine oğlu Abdullah b. Suûd (1814-1818)
geçti. Yeni emîr babası kadar dirayetli de-
ğildi, ancak Ahmed Tosun Paşa bu duru-
mu değerlendiremedi. Bunun üzerine Bâ-
bîâlî'nin baskısıyla Mehmed Ali Paşa bü-
yük oğlu İbrâhim Paşa'yı görevlendirmek
zorunda kaldı. Onun Mısır'dan başlattığı
askerî harekât yaklaşık iki yıl sürdü. Yayıl-
dıkları geniş alanlarda tutunamayan Su-
ûdîler bütün güçleriyle asıl mevkileri olan
Dir'iye'ye çekildiler. İbrâhim Paşa harekâ-

tını sürdürüp Dir'iye'ye girdi ve şehri tah-
rip ederek kullanılamaz hale getirdi (Ey-
lül 1818). Esir alınan Abdullah b. Suûd ve
bir kısım adamı önce Kahire'ye, oradan İs-
tambul'a gönderildi. İstanbul'da sorgula-
nan Abdullah b. Suûd, Medine'yi işgalle-
ri sırasında hücre-i saâdeti yağmalamak
suçundan muhakeme edilerek idam edil-
di (17 Aralık 1818). Bu tarihten sonra Mi-
şârî b. Abdülazîz b. Suûd başta olmak üze-
re aileden gelen bazı isimler kabileleri tek-
rar toplayarak emirliği yeniden kurma te-
şebbüsünde bulundularsa da 1824 yılına
kadar bir başarı elde edemediler.

1824'te Türkî b. Abdullah, topladığı
kuvvetlerle Riyad'ı muhafaza eden küçük
Mısır askerî birliğini buradan çıkarıp Suûd
Emirliği'ni yeniden tesis etti. Mısır kuv-
vetlerinin Necid'deki olumsuz davranışla-
rının da etkisiyle 1834 yılına kadar Riyad'ı
merkez edinerek emirliği yeniden topar-
ladı. Ancak aile çekişmeleri yüzünden ay-
nı yıl öldürüldü. İdareyi oğlu Faysal b. Tür-
kî ele geçirdi. Yeni durumdan hoşnut ol-
mayan Mısır valiliği Necid'e gönderdiği kuv-
vetlerle Faysal b. Türkî'yi yakalayıp Mısır'a
sevketti (1837); yerine de Mısır'da göz hap-
sinde tuttuğu aynı aileden Hâlid b. Suûd'u
gönderdi. 1840'ta Londra protokolüyle Mı-
sır kuvvetlerinin Necid ve Hicaz'dan çekil-
mesi yeni bir karışıklık meydana getirdi.
Teorik olarak bölge tekrar Bâbîâlî'nin doğ-
rudan kontrolüne geçmiş olmakla birlikte
bu fiilen gerçekleşmedi. Mısır vilâyetinden
gelen ve protokolle tahliye edilen kuvvetle-
rin yeri doldurulamadı. Bu yüzden gerek
Necid'deki diğer kabileler arasında gerek-
se Suûd ailesi içinde çekişmeler baş gös-
terdi. Hâlid b. Suûd duruma hâkim ola-
mayınca Bâbîâlî'nin tasvibiyle aynı aileden
Abdullah b. Süneyyân b. İbrâhim Riyad
emirliğine getirildi, fakat istikrar yine sağ-
lanamadı.

Faysal b. Türkî, 1843'te Mısır'da serbest
bırakılınca Riyad'a dönerek ikinci defa zor-
la emirliği ele geçirdi. Osmanlı Devleti'nin
tepkisini hesaba katıp itaat etmeyi men-
faatlerine uygun buldu ve Cidde valiliğiyle
yazışıp bağlılığını arzedince mesele geçici
de olsa halledilmiş oldu. 1847'ye kadar nü-
fuzunu genişleten Faysal b. Türkî'nin du-
rumu Bağdat valisi tarafından devlet mer-
kezine bildirildi. Bâbîâlî de bölgedeki kabi-
le işlerinden sorumlu gördüğü Mekke Şe-
rifi Muhammed b. Abdülmuîn İbn Avn'ı
uyarıp tedbir almasını istedi. Mekke şe-
rifi topladığı birlikleriyle Riyad taraflarına
hareket etti. Faysal b. Türkî ise diplomasi
yolunu tercih ederek Şerif İbn Avn'a ya-
kınlarından bir elçilik heyeti yollayıp af ve
eman diledi. Bunun üzerine yükümlü ol-
duğu vergiyi vermesi ve Necid'de padişah
adına hutbeyi okutması şartlarıyla affedil-
di, ayrıca resmen Necid kaymakamlığına
tayin edildi. Nüfuz alanını hayli geliştiren
Faysal b. Türkî, Basra körfezinde faaliyet-
lere girişmesi dolayısıyla başta İngilizler ol-
mak üzere yabancılara da dikkatini çek-
meye başladı.

1865 yılında Faysal'ın ölümü üzerine
emirliği Abdullah b. Faysal üstlendi. An-
cak bu durumu kabullenmeyen kardeşi
Suûd, Abdullah'ın idaresine karşı çıktı ve
topladığı kabilelerle kardeşine isyan et-
ti. Bundan istifade etmek isteyen İngiliz-
ler, Suûd'a dolaylı destek verdi. Bağdat
valileri durumu sürekli olarak İstanbul'a
bildiriyordu. Ancak konuya en çok ilgi gös-
teren Bağdat Valisi Midhat Paşa oldu.
Gelişmelerin İngiliz nüfuzunu arttıracı-
ğını düşünen Midhat Paşa bölgeye askerî
bir sefer düzenleme hazırlıklarına girişti.
Bir taraftan Bâbîâlî'yi ikna ederken di-
ğer taraftan babasından intikal eden kay-
makamlık sıfatıyla Abdullah b. Faysal'ın
devletten kardeşine karşı yardım isteme-
sini sağladı. 1871'de Suûd'un etkin olduğu
Necid sahillerine (Lahsâ) yapılan askerî se-
fer neticesinde bölgede istikrar sağlandı.
Katîf, Lahsâ (Hüfûf) ve Katar bölgelerinde
kurulan mutasarrıflıkla doğrudan merke-
zî idare tesis edilirken Riyad ve civarı Ne-
cid kaymakamlığı unvanı ile Abdullah b.
Faysal'ın idaresine verildi. Sahilde istikrar
sağlanmış olmasına rağmen aile içi çekiş-
meler 1875 yılına kadar devam etti. Hatta
Midhat Paşa'dan sonraki Bağdat valileri
iki kardeş arasında tercih yapmakta zor-
landı. Ancak Abdullah'ın mağlûp olup Ri-
yad'ı terketmesi (1874) Suûd'un konumu-
nu sağlamlaştırdı. Riyad'a hâkim olan Su-
ûd b. Faysal, kardeşleri Abdurrahman ve
Muhammed'i Bağdat'a rehin vererek Ri-

Suûdîler'in
ana yurdu
Dir'iye'den
bir görünüş

yad ve civarının dışında faaliyet yapmama- yı taahhüt etti. Suûd'un 1875'te ölümü üzerine serbest bırakılan Abdurrahman b. Faysal Bağdat'tan Riyad'a gelerek emir- liği üstlendi. Ancak aile içi çekişmeler de sürdü ve Abdurrahman gerek kardeşleri Abdullah gerekse Muhammed ile uğraş- mak zorunda kaldı. Bu durum fazla sür- medi, 1876'da büyük kardeşi Abdullah'ın lehinde emirlikten çekildi. Abdullah b. Fay- sal'ın ikinci dönemi sorunlu başladı. O sıra- da Cebelşemmer'de ortaya çıkan ve hayli nüfuz kazanan İbnü'r-Reşid ailesinden Mu- hammed b. Reşid ile çekişmelere başla- dı. Suûd ailesinin güven vermemesi dik- kate alındığında Osmanlı Devleti bölgede Reşidîler'in güç kazanmasına göz yumdu, hatta onları destekledi. Fakat bu destek iki taraf arasındaki dengeleri bozmayacak bir şekilde verildi. Muhammed b. Reşid, Suûd ailesinin içindeki çekişmelere müda- hil oldu ve hatta Riyad'ı ele geçirerek Suûd ailesinden pek çok kişiyi katletti. Abdul- lah b. Faysal başta olmak üzere bazı Suûd emirleri Muhammed b. Reşid'in idare mer- kezi Hâil'e (Hâyil) iltica ettiler. Bu durum 1889 yılına kadar devam etti, aynı yıl mül- teciler Riyad'a döndü ve Abdurrahman b. Faysal emirliği tekrar uhdesine aldı. Ancak İbnü'r-Reşid'in müdahaleleri sürdü ve so- nuçta 1891'de Suûd ailesi tamamen Ri- yad'dan çıkarıldı. II. Abdülhamid'in izni ve aile fertlerine verdiği malî tahsisatla Suûdî- ler Küveyt'te ikamet etmeye başladı. 1902 yılında Abdülazîz b. Abdurrahman (Abdü- lazîz b. Suûd, İbn Suûd) Küveyt'ten yanına aldığı adamları ile Riyad'a dönerek şehre girdi, İbnü'r-Reşid'in bıraktığı idareciyi öldürdü ve babasını Küveyt'ten geri çağırdı. Bu davetle eski yurduna geri gelen Abdur- rahman b. Faysal emir sıfatıyla yeniden iş- leri idare ederken oğlu Abdülazîz de İbn Reşid ailesi başta olmak üzere eski ha- sınılarıyla uğraşmaya başladı. Yeni geliş-

meler karşısında Osmanlı Devleti bölgeye Kasım askerî harekâtı adıyla bir harekât düzenlediyse de Abdülazîz'i durduramadı. İki taraf arasında varılan bir anlaşma ne- ticesinde Suûdîler'e yeniden kaymakam- lık statüsü verildi ve Abdurrahman b. Fay- sal, Riyad kaymakamı tayin edildi. Teorik olarak böyle olsa da işler fiilen oğlu Abdü- lazîz b. Abdurrahman'ın elinde idi. Olduk- ça zeki ve muhteris bir kişi olan Abdülazîz kabilelerle yaptığı ittifaklar ve çölde kur- duğu yerleşim yerleri (Hicer) sayesinde hayli güç kazandı. İhvan diye isimlendiril- len yerleşimciler gerektiğinde askerî güç olarak kullanılmak üzere eğitildi. Balkan Harbi sırasında bölgede meydana gelen askerî boşluktan faydalanarak Lahsâ mu- tasarrıflığının merkezi Hüfûf'taki küçük müfreze ve Osmanlı memurlarını bura- dan çıkarıp bölgeyi ele geçirdi (1913). Bu durum karşısında yabancı müdahalelere meydan vermemek için orta bir yol aray- şına giren Osmanlı Devleti, Mayıs 1914'te Abdülazîz b. Abdurrahman ile bir anlaşma yaptı ve kendisine paşalık rütbesiyle Necid valiliği unvanı verildi. Ancak I. Dünya Sa- vaşı bölgedeki dengeleri alt üst edince Su- ûdî ailesi daha da güç kazandı ve 1932'de resmen bugünkü Suudi Arabistan'ı kurma- yı başardı. Hânedan zamanımızda da ge- niş aile fertleriyle varlığını devam ettirmek- tedir (bk. SUUDİ ARABİSTAN).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, İrade Mesâil-i Mühimme, nr. 1800, 1802, 2067; BA, Cevdet-Dahiliye, nr. 1537, 1735; BA, A.DVN, NMH, nr. 17/7; Osman b. Bişr en-Necdî, 'Unvânü'l-mecd fi târîhi Necd (nşr. Abdurrah- man b. Abdüllatif Âlû's-Şeyh), Riyad 1402/1982, tür.yer.; Râşid b. Ali el-Hanbelî b. Ceris, *Müşirü'l- uecd fi ensâbi mülûki Necd* (nşr. Muhammed b. Ömer b. Abdurrahman el-Akil), Riyad 1419/ 1999, s. 12-15, 20-21, 31; *Memorial of the Government of Saudi Arabia*, Cairo 1955, I, 100- 148; İbrâhim b. Sâlih b. İsa, *Târîhu ba'zî'l-havâ- dişi'l-vâkı'a fi Necd ve vefeyâtü ba'zî'l-a'yân ve ensâbihim*, Riyad 1966, tür.yer.; Emin er-Reyhâ-

nî, *Necd ve mülhâkâtüh*, Riyad 1981, s. 59-120; İbrâhim Fasîh b. Sıbgatullah el-Haydarî el-Bağdâ- dî, 'Unvânü'l-mecd fi beyânî ahvâlî Bağdâd ve'l-Başra ve Necd, London 1998, s. 211-230; Zekerîya Kurşun, *Necd ve Ahş'a'da Osmanlı Ha- kimiyeti: Vehhabî Hareketi ve Suud Devleti'nin Ortaya Çıkışı*, Ankara 1998, tür.yer.; Abdullah Sâ- lih el-Useymin, *Târîhu'l-memleketi'l-'Arabiyye- ti's-Su'ûdiyye*, Riyad 1999, I, tür.yer.; el-Âtlasü't- târîhi li'l-memleketi'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye, Riyad 1419/1999, tür.yer.; Hüseyin Halef eş-Şeyh Haz'al, *Târîhu'l-Cezireti'l-'Arabiyye fi'l-'asri's- Şeyh Muhammed b. 'Abdivehhab*, Beyrut, ts. (Matâbiu dâri'l-kütüb), tür.yer.; Medâvî er-Reşid, *Târîhu'l-'Arabiyyeti's-Su'ûdiyye beyne'l-kadim ve'l-hâdis*, Beyrut 2002, s. 27-48, 301-303; a.mlf., "Durable and Non-Durable Dynasties: The Ras- hidis and Sa'udis in Central Arabia", *BSMES*, XIX/2 (1992), s. 144-158; A. Musil, *Âlu Su'ûd: Dirâse fi târîhi'd-devleti's-Su'ûdiyye* (trc. Saîd b. Fâyiz İbrâhim Saîd), Beyrut 2003, s. 52-63; J. Goldberg, "The 1913 Saudi Occupation of Has- sa Reconquered", *MES*, XVIII/1 (1982), s. 21-29; Muhammed b. Sa'd eş-Şüveyr, "ed-Dirîyye 'âsi- metü'd-devleti's-Su'ûdiyyeti'l-ûlâ mekânati- he's-siyâsiyye ve't-târîhiyye ve'l-hâdîyye", *ed- Dâre*, XXII/4, Riyad 1417/1997, s. 5-25; Eliza- beth M. Sirriyeh, "Su'ûd, Âl", *EI²* (İng.), IX, 903- 905.

ZEKERİYA KURŞUN

SÜÜDİYYE

(السعودية)

Ebü's-Suûd b. Ebü'l-Aşâyir
el-Vâsıtî el-Bâdirînî'ye
(ö. 644/1246)

nisbet edilen bir tarikat
(bk. TARİKAT).

SÜÜ'L-HIFZ

(سوء الحفظ)

Râvinin hâfızasının zayıf ve bozuk
olması anlamında hadis terimi.

Sözlükte "kötü" mânasına gelen sū' ke- limesiyle "ezberlemek" anlamındaki hıfz- dan oluşan bir terkiptir. Bir râvinin naklet- tiği hadislerin ondan alınabilmesi için ez- berindeki hadisi gerektiğinde rivayet ede- cek şekilde hâfızasında saklayabilmesi ge- rekir. Râvi bu özelliğe sahip değilse onun râvide bulunması gereken niteliklerden bi- ri olan zabt özelliğini taşımadığı anlaşılır. Hadis usulünde bir cerh sebebi kabul edi- len bu durum, sūü'l-hıfz terimiyle ifade edi- lir; hâfıza zayıflığı veya bozukluğu bulunan râviye ise seyyü'l-hıfz denir. Hadis tarihinde ezberleme kabiliyeti daima önemini korumuş, zaman içinde hıfz "hangi vasi- tayla olursa olsun öğrenilen hadisi aynen koruyup nakletme" mânası kazanmıştır. Bu sebeple hadislerin yazılmasına karşı çıkan bazı âlimler de hâfızası zayıf olanların riva-

Abdülazîz b. Suûd zamanında Suûd ailesi

